

*Mark Aldanov*

# SAMOUBISTVO

Preveo s ruskog  
Dejan Mihailović

■ Laguna ■

---

---

Naslov originala

Марк Александрович Алданов  
Самоубийство

Copyright ©

*posveta ili slova*

Translation copyright © 2015 za srpsko izdanje, LAGUNA



Published with the support of the Institute  
for Literary Translation, Russia



© Kupovinom knjige sa FSC oznakom  
pomažete razvoj projekta odgovornog  
korišćenja šumskih resursa širom sveta.  
SW-COC-001767  
© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

PRVI DEO

# I

U Briselu su Rihterove uputili na mesto sastanka: Koljcovljevan stan. Istu adresu dali su i ostalim učesnicima kongresa. Ali domarka, koja je prethodne večeri potpuno pobesnela, izjavila je da više nijedan „sal Rus“<sup>1</sup> neće biti pušten u zgradu: pustila ih je dosad četvoricu, ulaze kao u svoju kuću, galame, viču, e što je mnogo, mnogo je!

Domaćin stana bio je sav smušen i pritom usplahiren: plašio se da će se gosti naljutiti. Galamio je Koljcov da to tako ne može, da će se žaliti vlastima (nije rekao „policiji“), da će se obratiti belgijskoj socijalističkoj partiji... Ipak se Rihter nije naljutio, nije hteo ni da čuje za žalbu, on, koji se celog života bojavao domarki, rekao je da je dužnost svakog revolucionara da sa njima održava dobre odnose.

– Ništa tu vaša belgijska partija ne može da pomogne, čak i kad bi se založila. Zar ne bismo mogli da se smestimo u sedišta kongresa?

Koljcov raširi ruke, zbunjen još više.

---

<sup>1</sup> Prljavi Rus (fr. *sale russe*). – Prim. prev.

– Ne bismo nipošto, Vladimire Iljiču. Sedište je obično skladište brašna! Bilo ih je baš sramota, jako su se izvinjavali, ali ništa drugo nije se našlo.

– Nije se našlo? – s podsmehom ponovi Rihter.

Bio je to omalen, krepak, proćelav čovek visoka čela, sa ričkastim brčićima i bradom, u jeftinom, čistom plavom odelu bez dugmadi i sa tamnom maramom čiji su krajevi bili zadenuti pod okovratnik. Oči su mu bile prilično kose i čudne. Čitavog života bio je okružen bezličnim ljudima koji ništa nisu zapažali, tako da nisu ostavili nijedan dobar opis njegove spoljašnosti; najgori od svih, pritom, ostavio je njegov prijatelj Maksim Gorki. Još samo jedan, veoma darovit pisac, koji ga je video tek jednom u životu ali je imao dobar dar zapažanja i besprekornu memoriju, veselo je o njemu pričao: „Čudnovato, ali njegova spoljašnost bila je krajnje obična i prozaična, a oči, oči su mu bile zapanjujuće, prosto nisam mogao da odvojim pogled: uske, crvenozlatne zenice kao probušene čiodom, plavičaste iskricice. Takve oči video sam još samo u zoološkom vrtu kod lemura, neverovatna sličnost. A govorio je, po mom mišljenju, besmislice: mene je pitao – zamislite, mene! – kojoj pripadam 'fhakciji'. Lenjin je prilično račlovao, ali ne na teatralan, ne na francuski, ne na evropski način, i stoga je to račlovanje zaticalo svakoga ko se sa njim prvi put sretne.“

– Pa, dobro, šta da se radi. Nije se našlo. Utešno je bar što ih je bilo sramota. Potražite za nas, družo Koljcov, smeštaj u nekom jevtinijem, ali čistom hotelčiću. A domarku ostavite na miru pa će i ona vas da se okane.

Pošto se gost nije naljutio, Koljcov se smirio: on se Lenjina bojao više nego što se ovaj bojao domarki. Nekoga su već odredili da se postara o ostalim učesnicima kongresa. Rekao je da će odmah pozvati telefonom – i tu pomenu ime jednog poznatog belgijskog socijaliste:

– On će u svakom slučaju biti dobronameran. Veoma prijatan čovek – reče Koljcov.

– Haj'te, telefonirajte mu. Neka daju popust. Ali ga odmah na početku smirite, inače će ta persona da pomisli da mu tražimo pare.

Na prvi pogled moglo se zaključiti da je Nadežda Konstantinovna bila nezadovoljna, uostalom, ne zbog sebe (ona je retko kada mislila na sebe), ali mogli su se u svemu blagovremeno postarati za vođu partije, a ne ovako – ostaviti ga da dreždi sa stvarima nasred ulice. Uz to je videla da je Voloda umoran i bolestan, ne tako davno u Londonu ga je mučila ona njegova boljka. „Neće valjda opet da počne!“, pomišljala je sa užasom. I sama je bila iscrpljena, ali to uopšte nije bilo važno. U neslanim šalama u partiji, po ugledu na one o Plehanovu, govorkalo se da se Lenjin njome oženio po pravilu „što gore, to bolje“ i nazivali su je „zmijuljicom“. Ali nju su ipak više voleli: iako je delovala grubo i oholo, nije bila ni zla ni sujeta, nije težila nikakvim zvanjima ni položajima, iako je po zaslugama na neke bar manje važne položaje imala pravo. „U zmijuljice kratke nožice da se do neba uzdigne.“ Nadežda Konstantinova nije se uzdizala i nikome nije zavidela. Bila je Lenjinova žena i to je bilo dovoljno. Jedino ga je ona na celom svetu, osim najbližih rođaka, zvala Voloda. Čak i oni koji su sa njim bili „na ti“ (a takvih je bilo svega dvojica-trojica) oslovljavali su ga sa Vladimire.

– Ovaj kongres je veoma važan... Upravo ovaj kongres predstavlja osnivački partijski skup, Prvi kongres se ne računa – rekla je jednom „drugostepenom“ delegatu (oni su imali samo savetodavnu funkciju), s kojim je prekrćivala vreme u razgovoru.

Koljcov odjuri u obližnji dućan: „Ne možeš ni da telefoniraš od ove rospije!“

– Zamislite, drug Lenjin ostao je bez smeštaja! – reče on u telefonsku slušalicu. Belgijski socijalista nije znao ko je drug Lenjin,

ali je pokazao puno razumevanje. Samo se u prvi mah uplašio da mu ruski emigranti, skoro svi golje, slučajno ne zatraže pare!

– Evo kako ćemo, odmah ću pozvati *Kok d'Or* – reče. – Vlasnik hotela je član partije i moj prijatelj, on će sigurno dati i popust za ruske drugove. Možete odmah da krenete tamo s drugom Lenjinom i prenesite mu, molim vas, moje pozdrave.

Koljcov se vratio i saopštio svima novu adresu. Lenjinu, kako mu se učinilo, kao da nije bilo pravo što će ostali učesnici odsesti u istom hotelu gde i on, a ne u nekom drugom.

– Otratiću vas, Vladimire Iljiču.

Naručiše fijaker. Lenjin je rekao da su mogli da idu i tramvajem. Koljcov ga je upozorio da u tramvaj ne bi primili toliki kofer. A taj kofer, koji je u svom veku prošao svašta, bio je u stvari poprilično zamašan. Lenjin ga je sam dovukao do droške, mada je Koljcov pokušao da ga preuzme.

– A što biste ga vi nosili? Ja sam jači od vas – reče Lenjin osorno i, bez obzira na sve Koljcovljeve proteste, sede na neudobno prednje sedište, prepustivši mu mesto do svoje žene.

Ona time nije bila oduševljena: „Jedan Voloda da ustupi mesto nekom Koljcovu!“ A Koljcov nije mogao da ne pomisli: „To ni Plehanov ne bi uradio!“

Usput razgovor nije išao glatko. Nadežda Konstantinova se još srdila, premda manje.

– Sudbina naše partije zavisi od toga ko će biti njen glavni rukovodilac. I zato je na kongresu svaki glas važan – rekla je.

Muž se nezadovoljno osvrte prema njoj. Smatralo se da pitanje rukovodioca nema nikakvog značaja. Ona to odmah shvatiti, ali se nije zburila.

– Još ne znam tačno odnos snaga – uvijeno poče Koljcov.

„Sigurno će glasati za Martova“, srdito pomisli Lenjin.

– Odnos snaga je već poznat – reče on praveći se ravnodušan. – „Savetnici“ se ne računaju, trideset tri delegata imaju po jedan glas i devetoro po dva. Računajući sva udruženja i

redakcije, ima pet bundovaca, tri iz *Radničkog dela*, četiri iz *Južnog radnika*, šest bolotovaca, a ostali su iskrovci<sup>2</sup>.

– Iskrovci jesu iskrovci, ali je pitanje koliko su svi iskrovci iskreni – uzvрати Nadežda Konstantinova. – Eto, i Martov je iskrovac.

Lenjin se opet zlovoljno okrete prema njoj i nešto promrmlja.

– A kakvu ste poziciju konačno odlučili da zauzmete prema bundovcima? – požuri Koljcov da skrene razgovor.

– Neću baš da ih tresnem po zubima, ali će odnosi biti ultrahladni. Neka „Bund“, na kraju krajeva, pokaže svoje pravo lice. U svakom slučaju, u Teklu nijednog iz tih udruženja neću primiti, nek idu dođavola! Tu se ke vule, me pa de sa<sup>3</sup> – reče Lenjin. On je često umetao u razgovor i u pisma reči na nepravilnom francuskom, nemačkom i latinskom jeziku. Teklom su tada zvali redakciju lista *Iskra*.

– Oni na to i ne pretenduju – reče Koljcov uvređeno. On je kao kroz maglu, i potpuno neosnovano, sumnjao u nekakav Lenjinov, kao i u Plehanovljev, skriveni antisemitizam. – Prosto, oni su mali ljudi sa ograničenim vidokrugom. Govorim samo o onima koji će biti na kongresu.

– Što su mali, to nije problem. („A ti si mi pa neki gorostas!“, podrugljivo pomisli Lenjin.) Bolje vrabac u ruci, nego golub na grani. Ali oni hoće federaliste kako bi bili jedini predstavnici jevrejskog proletarijata. Evo im šipak federacija!

– A ako napuste kongres?

– Širok im drum! – reče Lenjin i pomisli kako će, ako bundovci odu, za Martova biti pet glasova manje pri izboru redakcije *Iskre*. „Treba neizostavno ranije postaviti pitanje 'Bunda'“, odluči on.

<sup>2</sup> Pripadnici različitih međunarodnih i ruskih, domaćih i emigrantskih političkih organizacija, radničkih pokreta i socijalističkih glasila na prelazu iz XIX u XX vek. – Prim. prev.

<sup>3</sup> Fr.: *tout ce que vous voulez, mais pas de ça* (sve što hoćete, samo to ne). – Prim. prev.

Kočijaš pritera fijaker do ulaza u hotel. Koljcov htede da plati.

– Vi, Vladimire Iljiču, verovatno nemate belgijsku valutu.

– Imam, razmenio sam na stanici – reče Lenjin. Živeo je skromno, vodio računa o svakoj pari, ali nije voleo da za njega neko drugi plaća, naročito ne takve golje kao Koljcov.

Ispostavilo se da je hotelska sobica bila jeftina (gazda je zaišta dao popust) i sasvim udobna. Imala je i pisaci sto, čak i policiču za knjige – veoma korisne stvari: kongres će po svoj prilici potrajati više od mesec dana. Na polici su ležali razrezani brojevi ilustrovanih žurnala.

– Ja ću da raspakujem stvari. A mora i da se radi – reče Nadežda Konstantinovna i pogleda Koljcova. Znala je da njenom mužu razgovori zagorčavaju život: i u Minhenu, i u Londonu, i u Ženevi tražio je od drugova da mu ređe dolaze, samo onda kad nema šta da radi.

– I ja moram da krenem – žurno reče Koljcov, želeći i sam da prekine razgovor koji je mogao da postane neprijatan.

– Krenite – spremno se složi Lenjin. – Kako je ovde? Treba li gazdi da pokažem pasoš?

– Ne treba, ne traži se nikakva potvrda – saopšti Koljcov.

Hteo je da doda da je Belgija skoro isto toliko slobodna zemlja kao Švajcarska, ali nije: takva primedba ne bi se svidela vođi partije. Mnogi su smatrali da je Rihter – alijas N. Lenjin, Tulin, Petrov, Iljin, Stari, Uljanov – već postao najistaknutiji vođa. Duskora je bio na čelu onog šaljivo nazvanog „Trojnog saveza“: Lenjin–Martov–Potresov. Takav trojni savez postojao je i kod starije generacije: Plehanov–Akseljrod–Zasulič. Ali kao što niko u Evropi nije sumnjao u to da u pravom Trojnom savezu glavnu reč vodi Nemačka, tako su i socijaldemokrati priznavali da su među šestoricom vođa glavni Lenjin i Plehanov. Ostala četvorica, i pored svih njihovih kvaliteta, bili su zapravo tobožnji tajni savetnici revolucije pored dvojice stvarno tajnih.

Sada se, međutim, situacija promenila: podela je išla po drugoj liniji, borba se vodila prvenstveno između Lenjina i Martova.

– Mene znaju kao Rihtera, i pisma će vam stizati na ime Rihter. Sva ćete predavati njoj ili meni, samo, molim vas, bez kašnjenja – reče Lenjin. Njegov glas, iako ne osoran, imao je prizvuk naređenja. – A to skladište, je li daleko odavde?

– Ne, nije daleko, Vladimire Iljiču. Hoćete li da bacite pogled? Dali su mi ključ.

– Ala su ljubazni! Ako nije daleko, hajdemo. A ti, Nađa, kako bi bilo da za to vreme raspakuješ stvari?

– Imaću posla jedan sat, možda malo više. Zato, Voloda, ne moraš da žuriš. I kupi nešto da imamo uz čaj, malo hleba, šunke... Ja sam ponela sira i šećera.

U skladištu je bilo tamno i vlažno. Kada su ušli, na sve strane razbežase se pacovi. Uza zidove su ležale hrpe vrećica s brašnom. Napred, naspram ulaza, nalazio se sto i iza njega dve stolice, a ispred stola nekoliko neofarbanih drvenih klupa. Lenjin se odjednom zasmeha veselim, zaraznim smehom. Koljcov ga je gledao, zbunjeno se smeškajući:

– Da, neugledna sala. Sutra ćemo sve da provetrimo i postaramo se da nabavimo još stolica. Šta da se radi, ništa drugo nije se našlo.

– Za sebe bi naravno našli malo bolje sedište, je l' da? – nastavio je Lenjin i dalje se smejući. – A da je posredi, recimo, međunarodni kongres, obezbedili bi već i neki hotelčić, kao *Bristol* ili *Imperijal*, ili čak *Kontinental*. To je samo za neke drek genose, je l' da? – Tako je često nazivao strane drugove, naročito nemačke socijaldemokrate koje nije voleo. – Za ovakvo skladište Kaucki i njegovi gehajmrati<sup>4</sup> natrljali bi im nos, a, Koljcov? Uz jednu ogradicu: gehajmrati svih zemalja plaćaju gotovim paretinama. Samo na nas, „debele Ruse“, ne može se računati. – Najzad je

<sup>4</sup> Nem.: *geheimrat*, tajni savetnik. – Prim. prev.

prestao da se smeje i obrisao usta čistom belom maramicom. – Ne mari, družo Koljcove, s vremenom će početi da računaju i na nas, to vam obećavam!... A čije je ovo krasno skladištanje? Brašno sa pacovima, a? Mi bismo pacove uklonili, i to zajedno s takvim domaćinima. Ali ne dajte se zbuniti, niste vi krivi što nemamo te pare. I upozorite na to Plehanova, povodom pacova. On će strašno da se naljuti... Dajte da prisednemo malo, da predahnemo – reče i izvuče iz džepa već pročitane i uredno presavijene novine, prekri njima klupicu i sede.

– A zašto bi se baš Georgij Valentinovič naljutio? Pa vi se, eto, niste naljutili, Vladimire Iljiču – reče Koljcov takođe sedajući.

– Kako vi samo pravite poređenja, jer l' da? Kao prvo, on je predsednik. Održaće svečani govor, sigurno će nešto i uzviknuti, i tada će se pacovi razbežati i pokvariti „klicanje“, zar nije tako, a, Koljcove? Zatim, on se smrtno boji pacova. Uopšte, mnogo čega se boji. I kao treće, on je general, spahijski sinčić. Doduše, ne baš neki prvorazredan. Evo, Potresov, on je stvarno generalski sin, i odavno je na to zaboravio, a Georgije Valentinovič ima rođenog brata koji je negde policijski nadzornik, znači da nije velika zverka!... Videćete, pojaviće se na otvaranju kongresa u žaketiću, ili kako već zovu tu krpicu dugih skutova – reče Lenjin i za svaki slučaj ponovi priču, koja je kružila u partiji, o tome kako je Plehanov svojevremeno, spremajući se na put u London da se vidi sa Engelsom, kupio i natakao cilindar.

Govorio je tobože dobronamerno. Nekada je bio gotovo zaljubljen u Plehanovljevu pamet, talenat i učenost, zatim se razočarao, i onda udaljio. Pisali su jedan drugom čas „dragi“, čas „dubokopoštovani“, a čas bez ikakvog obraćanja, sasvim suvo i neprijateljski. Nedavno su pokvarili odnose i onda ih ponovo obnovili. Sada su morali da deluju zajednički, u punom savezu. Ali ako zatreba, ipak nije zgoreg da se provuče i neki trač o Plehanovu. Uoči ovog kongresa bolje bi bilo izbaciti nešto i o Martovu, ali nije našao ništa pogodno što bi ličilo na žaket ili cilindar.

Koljcov je slušao bez osmeha. Bio je veoma korektan, nije voleo spletku, i sad je prvi put slušao priču o Plehanovu i cilindru. U partiji su ga poštovali kao korisnog čoveka i starog revolucionara – nekada je bio narodovoljac, blizak i sa Lenjinovim bratom, zatim u emigraciji socijaldemokrata, ali je prevashodno obavljao „grube radove“. Partiju je voleo svim srcem, kao svoju porodicu: u njima, porodici i partiji, nalazio je smisao svog života. Na položaj vođe nije ciljao i nigde ga nisu smatrali čak ni „viđenim“ (a to je bilo kudikamo manje nego „poznati“). Gajio je iskrenu ljubav prema Akseljrodu, Veri Zasulič, Martovu, Potresovu, a brižljivo skrivao, čak i od samoga sebe, nedostatak ljubavi prema Plehanovu i naročito prema Lenjinu, koga je sa užasom smatrao amoralnim čovekom spremnim na sve. Koljcov je znao da Lenjin želi da postane partijski diktator. To je bilo nedopustivo i on svoje mišljenje nije skrivao, ali je političke rasprave sa Lenjinom po mogućstvu izbegavao, i u tim prilikama se ježio: tako je na njega delovala beskrajna samouverenost ovoga čoveka, njegovi oštri sudovi o drugovima, njegov prezrivi osmeh i, više od svega, snaga volje koja je navirala iz njegovih očiju.

„Ah, kakav buzdovan!“, pomisli Lenjin, pažljivo ga gledajući. Odjednom je postao neobično ljubazan. Jedna od njegovih osobina sastojala se u ispoljavanju prezrive ravnodušnosti prema sagovornicima, uz umeće da ih očara u slučajevima kada su bili potrebni njemu ili partiji. Veliki broj drugova ga je obožavao, iskreno su ga smatrali dobrim, dragim, dobronamernim čovekom. Za njih je bio „Iljič“. Plehanov nikada nije bio „Valentinič“.

Pošto je promenio ton, počeo familijarno da oslovljava Koljcova po imenu i očestvu, da se raspituje o njegovoj porodici, o tome šta radi, šta planira. Zatim pređe na kongres. Pošto Koljcov nije bio beznačajan, nije bilo zgoreg malo i na njega uticati. Ponekad bi Lenjin satima ispirao mozak dvadesetogodišnjih



polupismenih ljudi svojim mislima, naročito ako su bili radnici, i to je radio sa velikim uspehom.

– ... Da, sad će biti gužve, Borise Abramoviču – reče on naizgled tužno. – Na početku će krenuti manje važne stvari: *Bund*, ravnopravnost jezika, zatim program. Tu će, naravno, biti sporova, ali ćemo se usaglasiti. A glavno je, kao što znate, ustav i izbori, posebno izbor redakcije *Iskre*.

– Ja podržavam prethodnu redakciju u njenom punom sastavu od šest ljudi – žurno uzvratu Koljcov.

Lenjinovo lice na trenutak se trže, ali se on uzdrža i čak uhvati Koljцова za dugme („To Plehanov nikada ne bi uradio.“)

– Čujte, Borise Abramoviču, vi ste razuman čovek – reče. Hteo je da kaže „vi ste uman čovek“, ali to nije mogao da prevale preko usta. – Zar se može raditi sa takvom redakcijom? Pa to i nije redakcija, nego neka bratija! Pritom, velepoštovani Akseljrod za tri godine ni na jednom jedincatom sastanku nije bio. Čovek je zauzet svojim kefirom ili kumisom ili đavo će ga znati čime. On je odavno, kao i Zasuličeva, pravi Metuzalem...

– Dozvolite, Vladimire Iljiču! Ali Veri Ivanovnoj tek su pedeset dve godine!

– Ma nemojte? A ja sam mislio da imaju po sto pedeset i dve. U *Iskri* smo sve uradili Martov i ja, ceo posao, i idejni, i onaj najteži. Znae da sam sada s Martovom na nož, ali mu predlažem konkubinatu: on, Plehanov i ja. Kakav ćemo prekrasan magazinčić da napravimo!

Koljcov tužno klimnu glavom.

– Drug Martov neće u tročlanu redakciju. On smatra da to ne bi bilo moralno u odnosu na ostala tri redaktora. I ja se slažem s njim... Vi ste veliki čovek, Vladimire Iljiču, ali dozvolite da vam kažem da ste netrpeljiv čovek – reče on blago.

Lenjinovo lice iskrivi se u gnevnu grimasu. Jagodice mu se obliše crvenilom.

– Nije nego! Svi vi govorite: „Lenjin je, eto, netrpeljiv.“ Govorite besmislice, družo Koljcov! Partija i nije mesto za trpeljivost!

– Kod nas može da se stvori nešto kao birokratski centralizam, i to je veoma nepoželjno. Neću da skrivam od vas, u partiji već govore o vašoj „pesnici“, ja, naravno, to ne mislim, ali ja...

„Ali ja sam mamlaz“, dovrši umesto njega Lenjin u mislima. On je zaista smatrao „pesnicu“ neophodnom, i to upravo svoju. Shvatao je da će Martov zapravo da otkáže, a da Plehanov neće da se meša u rad: samo će da daje teorijske savete.

– Vaša „moralna“ shvatanja uopšte mi nisu potrebna ni zanimljiva! Možete ih zadržati za sebe! – reče on besno.

Ustade i brzo krenu ka izlazu. Koljcov snuždeno odgega za njim.



Nadežda Konstantinovna sedela je na jedinoj stolici za jednim stočićem u sobi i nešto pisala mršteći se. Pred njom su ležali listovi hartije. Šifrirala je pismo. To je uvek činila savešno, predano i, uvek, bez obzira na naviku, sa strahopoštovanjem. Sada ju je grizla savest: u Ženevi nije uspela da šifrira i pošalje pismo koje je Lenjin prekjuče napisao jednom kružoku na Volgi. Nije imala ni minuta slobodnog vremena: trebalo je i nahraniti muža, i kupiti karte, i srediti stvari, knjige, hartije, i pohitati nekome s njegovim naložima (ona nije tek obično išla, nego je hitala). Tokom putovanja je bilo veoma nezgodno a i opasno šifrovati: moglo je da skrene pažnju. Sad se osvrnula prema mužu sa izrazom krivice.

– Mislila sam, Voloda, da ćeš stići kasnije Završiću za petnaest minuta. Ali mogu i da odložim, ako ti se baš pije čaj. Šta si kupio?

– Samo piši, sačekacu – reče on mrzovoljno, i ne pogledavši je.

Trebalo je šifrirati pisma još u Ženevi, a ako već nije uspe-  
la, onda je to moglo i da se odloži za koji dan, ništa na svetu ne  
bi se time promenilo. Skoro nikada, međutim, nije se ljutio na  
ženu. Voleo je ili, u krajnjoj liniji, sasvim se bio navikao na nju;  
možda je samo njoj na celom svetu potpuno verovao, u svemu,  
bez senke sumnje. Ona mu je bila doslovce „beskrajno“ odana.  
Sada je njeno umorno, rano potamnelo lice, s bezbojnim vla-  
žnim očima, s ravno začesljanjim retkim vlasima, bilo naroči-  
to ružno. On tiho uzdahnu.

– Kakvo je to skladište? Ala su nepažljivi prema tebi... Prema  
našoj partiji! A i Koljcov je cvečka!

– Velika cvečka. Takvi tipovi više ne postoje, da ga staviš u  
vitrinu! – reče on srdito i obazre se po sobi. Bila je čista, umi-  
vaonik pristojan, na pokretnom držaču okačena dva peškira.  
„Kod nas u Simbirsku u ovakvom hotelčiću sve bi bilo zagađe-  
no i popljuvano.“ Nemoguće je bilo umiti se: sapun je bio u  
koferu. „Zatim... Oh, umorih se, baš ništacki ne mogu.“ Raz-  
mišljao je na nekom čudnom jeziku, delom volškom, delom  
karuškome, veoma neobičnom, skoro lakrdijaškom, sa raznim  
deminutivnima, uvredljivim i grubo-smešnim rečima. Dohva-  
ti s police ilustrovane časopise i prillegnu na krevet, neudobno  
obesivši niz njega noge u pendžetiranim ali čistim cipelama.

Na naslovnoj stranici – slika kraljice Viktorije. Ceo časopis  
bio je ispunjen slikama preminule kraljice, od njenih najranijih  
dana u detinjstvu do samrtnog odra. Kraljica se na kolenima  
moli kraj groba Napoleona I u Dvorcu invalida; do nje, među  
likovima potresenim istorijskom scenom, stoje njen muž, carica  
Evgenija i Napoleon III. U Londonu, glasnici u bogatim odo-  
rama objavljuju na trgovima vest o stupanju na presto novo-  
ga kralja; neki Indusi u turbanima plaču. Engleski socijalisti  
plaču. Plače berza. Edvard VII dočekuje na železničkoj stanici  
Vilhelma II. U feldmaršalskim uniformama, potpuno prekri-  
veni ordenjem, oni idu na čelu pogrebne povorke. Prikazane

su razne odaje Ozborskog dvorca u kojima se kraljica presta-  
vila. Nije to bio neki grandiozan dvorac, ali raskoš u tim oda-  
jama razdražila ga je više nego socijalisti koji su plakali. „Neka,  
neka, videće oni! Svi će oni tek videti!“

„Dugo kraljevanje ove najstarije krunisane osobe u Evropi  
zauzima veliko mesto u istoriji“, čitao je članak. „Stari Dizrae-  
li ukrasio je njenu krunu novim dragocenim dijamantom: bri-  
tanska kraljica postala je imperatorka Indije. Ona je izuzetno  
cenila tu svoju titulu, čak je među svojim slugama dala vidno  
mesto Indusima... Epohom kraljice Viktorije završava se u isto-  
riji – evropskoj, u krajnjoj liniji – period bura. Mada zbog dubo-  
ke žalosti u Londonu sada nije bilo političkih govora, svi su se  
složili da je, najzad, za čovečanstvo nastao period mira, opšteg  
blagostanja i progressa na načelima slobode.“ („Kakva budala-  
ština! Već im je mesto u ludnici“, pomisli dok je čitao sa iskren-  
nim naslađivanjem.) „O tome najbolje svedoči opšta žalost u  
Evropi. Pomenimo naročito i to da je nemački car svojim nepo-  
deljenim bolom na sahrani osvojio sva engleska srca. Novine  
su izveštavale da mu je prilikom odlaska na železničkoj stanici  
prišao jedan običan britanski radnik i rekao: *Thank you, Kai-  
ser*<sup>5</sup>!“ (Lenjin prostački opsova.) „Ništa nije moglo bolje da pre-  
nese osećanja engleskog naroda do te jednostavne reči jedno-  
stavnog čoveka. Stojeći pored cara, kralj Edvard VII na sledeći  
način objasnio je te reči svom imperatorskom gostu: 'Upravo  
tako kao on misle svi, svaki Englez. Oni nikada neće zabora-  
viti tvoj dolazak na sahranu moje majke.' Oba monarha bili su  
duboko tronuti. Dodajmo još da ako u našoj maloj zemlji srca  
ljudi nisu treperila u potpunoj saglasnosti sa britanskim srci-  
ma, nesporno je da se ozbornska tragedija našla i u...“

– Bundovci će da odu i neka ih đavo nosi! – neočekivano  
reče Lenjin.

<sup>5</sup> Eng.: Hvala, kajzeru (care)! – Prim. prev.

Nadežda Konstantinovna okrete se prema njemu, međutim, bez velikog čuđenja: znala je za njegov manir da misli naglas, istovremeno čitajući nešto sasvim drugo.

– Naravno, neka idu, mada je to u principu nepoželjno. Ti ne možeš... Partija nije saglasna oko federalnog principa, u tome se svi iskrovci slažu, čak se slažu i pristalice Martova – odgovori ona.

– *Sans vibrer à l'unisson*<sup>6</sup> – promrmlja on i opet se unese u časopis. Teksta više nije bilo, a od ilustracija samo fotografija kompozitora Verdija i dve svadbene: udala se holandska kraljica Vilhelmina i oženio se Pol Dešanel. „Kakav sad Dešanel! Neka je triput proklet“, pomisli on. Premda je u tom trenutku bundovce i martovce prezirao, ipak, više nego Dešanela i obe kraljice.

Nije to bio njegov dan nego jedan od onih depresivnih, kakvih je često bilo celog njegovog života. I takvih dana čvrsto je verovao u svoju snagu, koju je smatrao ogromnom (u čemu, na nesreću po ceo svet, nije pogrešio), ali je mislio da neće doživeti revoluciju. Bolest bi počela da se manifestuje, nervi su bili istanjeni, gotovo kao prošle godine u Londonu; sam je osećao da mu lice ima izmučen izraz – pred ljudima ga je skrivao, nije bilo potrebno da ga drugovi smatraju umornim čovekom, ali pred ženom nije. Uvek ga je zamarao put, neprijatna blizina nekih nikom potrebnih ljudi, koji su ko zna zašto živeli na svetu. Nervirala su ga i razna čuda kapitalističke tehnologije, gigantske građevine, železničke stanice, dizalice, reni-bunari. Bila je to njihova tehnologija, koja je svedočila o mogućnostima neprijatelja. Sve više je pomišljao da ako sami sebi ne prerežu vrat, teško će biti s njima, gotovo nemoguće. Ali nije bilo mnogo izgleda da izbije rat. „Neću doživeti! Od ove boljke mogu da odapnem i godinu dana pre revolucije.“ Od svih njegovih misli ova je bila najužasnija.

<sup>6</sup> Fr.: Bez kolebanja u jednoglasnosti. – Prim. prev.

Trebalo je još štošta da uradi pred kongres, da dotera nacrt rezolucija koje je pripremio; ali hartije su mu bile u koferu, žena je i dalje zauzimala mesto za stolom. On zlovoljno uze drugi broj žurnalna, sa novijim datumom na naslovnoj strani. Na njoj mu opet upade u oči reč „Kraljica“. – „Već treća!... Aha, ne, to uopšte nije to!“, pomisli veselo. Debeljuškasta dama u svetloj haljini, sa širokim i sasvim pljosnatim šeširom, držala je pod ruku kršnog, brkatog oficira koji se naslanjao na svoju sablju. Bili su to kraljica Draga i kralj Aleksandar, nedavno ubijeni u Beogradu. Iza njih, uparađena je stajala njihova svita. Fotografija je bila snimljena nekoliko dana pre ubistva. „Čitav svet se zgrozio kad je saznao za tragičan kraj kralja Aleksandra i kraljice Drage. Samo su se Srbi obradovali tom ubistvu...“ U pratnji je bilo i onih ljudi koji su 29. maja<sup>7</sup> poginuli sa kraljem, i onih koji su saučestvovali u ubistvu. „Upravo onako kako obično biva... Svi jedan lepši od drugoga, tupave i gorde njuške, i svi se naslanjaju na svoje sablje kao on.“ U kratkom članku saopštavalo se da je te mrkle noći desetak oficira provalilo u Konak, sekirom su razvalili vrata i, ko zna zašto, već u prvu sobu bacili bombu. Od eksplozije je u dvorcu nestalo električnog osvetljenja. Pri svetlosti baklji, koje su za svaki slučaj poneli, ubice su projurile kroz niz odaja, provalili u spavaću sobu i zatekli je praznu. „Sat i po tražili su po čitavom dvoru kralja i kraljicu, zavirivali pod krevete, sve rušili sekirom i sabljama – Aleksandra i Drage nije bilo! Najzad, prvi kraljev ađutant, Lazar Petrović, pokazao im je vratanca od ostave za garderobu, gde su nesrećne žrtve provele sat i po u mučnoj psihičkoj agoniji...“

<sup>7</sup> U noći 29. maja po starom kalendaru ubijeni su u Srbiji kralj Aleksandar i kraljica Draga u svom dvoru u Beogradu, a pučisti su na presto doveli Petra Karađorđevića. Ovaj istorijski događaj poznat je kao Majski prevrat, iako Aldanov navodi taj datum po novom kalendaru, kao 11. jun. – Prim. prev.

On potraži Lazara Petrovića na naslovnoj strani. „Aha, evo ga! Na prvi pogled najpošteniji od sviju, prosto – ovaploćenje odanosti! Bez takvih se ne može.“ Zatim radoznalo počeo da razgleda fotografije, stvar je bila zanimljiva. Sobe sa poobaranim, razvaljenim stolicama, duga, teška sekira, ostava za garderobu sa otvorenim vratancima i odorama koje izviruju, prozor s koga je na travnjak bačeno telo kraljice Drage. – „Teško ranjena kraljica ustala je, bacila se prema tom prozoru i vrisnula. Ljudi su čuli samo jedan krik, strašan, prodoran krik! I ubice nasrnuše na nju.“ – „Da, da, ton humano-saosećajan, a posle sigurno slede sve same gadosti o toj istoj Dragi“, pomisli on veselo se nasmejajući, ubeden da se nije prevario.

Na drugoj fotografiji bio je prikazan Konak (časopis se, očigledno, razmetao tom reči). Dvorac nije bio velik. „Ne liči na Zimski, a ni straža nije tolika.“ Nije imao razumevanja za prevratnike koji bi ubili jednoga kralja da bi odmah na njegovo mesto postavili drugog. Ali mnogo štošta kod njih dopadalo mu se, mada socijaldemokratija nije priznavala teror. „Da, oni su dali ton stoleću koje počinje, a ne ono londonsko kreveljenje sa onim kretenskim radnikom. Nije baš toliko sigurno da se 'u istoriji završava period bura!'“ On odloži časopis i vrati se svome planu rada na kongresu. Razmatrao je, kao šahisti, razne kombinacije.

Najbolje bi bilo, naravno, kada bi jedini urednik *Iskre* bio on, a da u Centralni komitet, osim njega, uđu još tri-četiri njegova čoveka. Uvek je imao „okolnjake“ – ljude koji su se nazivali tako po tome što su na ceremonijama uvek bili u okolini cara. Ali je znao da to na kongresu ne može proći. „Počeće da galame: ‚Diktatura!‘ Takvo šta će, naravno, osporavati, onako u falsetu, poput Trockog.“ Preslišavao se o raznim drugovima na kongresu. Skoro svi su bili beznačajni ljudi. Mnogi su bili dobri, ali to nije imalo nikakvog značaja. Malo su ga zanimala moralna svojstva ljudi; uz to, takozvani dobar čovek malo se razlikovao od

takozvanog rđavog. U svojim pismima (jednom ih je sam nazvao „žestokim“) zasipao je najgorim pogrđama i neprijateljima, i istomišljenicima, i poluistomišljenicima, i bivšim istomišljenicima, Struvea je nazivao „Judom“, Černova „marvom“, Radeka „drskom i bezočnom budalom“, Trockoga „ugursuzom“, „huljom“, „preispoljnom bitangom“, „najpodlijim karijeristom“, govorio je o „kukavičkoj izdaji“ Plehanovljevoj, o „odvratnoj, gadnoj i samozadovoljnoj dvoličnosti“ Kaucokoga, o „podmuklom kukavičluku“ svoga prijatelja Bogdanova, govorio je čak i o „podlostima“ Martovljevim, koji je dotad bio jedan od njegovih najbližijih prijatelja; njega je u duši do kraja života smatrao blagorodnim čovekom, čak ga je na svoj način „voleo“. Sve u svemu, njegovo partijsko gazdinstvo sačinjavali su mnogobrojni socijaldemokrati, a on se prema svom gazdinstvu odnosio brižno, kao vlasnik prema svom preduzeću. Uopšte, od svih ljudi pod suncem najviše je voleo Karla Marksa, koga nikada nije video; pisao je da je u Marksa zaljubljen i da nijedne loše reči o njemu sigurno neće napisati. Kasnije u Peterburgu govorio je da „obožava“ Maksima Gorkog – nekadašnji Jehudijel Hlamida<sup>8</sup> na to je bio veoma ponosan. Zapravo, u svojim pismima Lenjin ga nije nazvao ni huljom ni bitangom, samo ga je nazvao „telencetom“. Kao „političkog radnika“ nije ga cenio ni za groš. Njegove je knjige hvalio, mada ni izdaleka vatreno. Jednom u razgovoru s njim, „začkiljivši očima“ (očigledno, podsmevajući se tvorcu književnih božjaka), oduševljavao se Lavom Tolstojem: „E, to ti je, baćuška, pravi umetnik! I znate šta je još zapanjujuće? Do toga grofa nijednog mužika u književnosti nije bilo!“

Razume se, smatrao je da mu je glavni zadatak na kongresu da postane gospodar partije. Suparnika, u suštini, nije imao. „Plehanov da bude glava partije – ne može. On je primadona,

<sup>8</sup> Jedan od pseudonima Maksima Gorkog. – Prim. prev.

suviše tašt, suviše *rechthaberisch*<sup>9</sup>, svega se boji i u svemu se koleba. Neka otvori kongres, biće mi veliko zadovoljstvo. Neka stoji na tribini u svečanom odelu dugih skutova, naravno, skrštenih ručica, on je uvek stajao skrštenih ruku, ili kao Napoleon, ili kao Čadajev – oh, to je već preko glave. Vadiće citate iz rukava; te ovo Didro, te ono Lemetr, te opet ovo Hercen.“ Ni Martov nikako nije mogao biti suparnik. „Suviše sitničav, suviše živčan, stalno se uzrujava, kao da će svakog trenutka pasti u nesvest, pa zar takav treba da bude jedan vođa!“ O Akseljrodu ili Zasuličevoj ne vredi ozbiljno ni govoriti. U poslednje vreme u partiji se počeo uspinjati mladi emigrant Lav Bronštejn, koji se obično potpisivao sa „N. Trocki“. Bio je običaj menjati ne samo očestvo, nego i svoje lično ime. Tako je bilo i u književnosti. Aleksej Peškov već je protutnjao Rusijom kao Maksim Gorki. Trocki je pisao oštro, govorio prekrasno, znajući šta da pažljivo i smišljeno naglasi – nimalo gore nego Plehanov – i očigledno je nastojao da se domogne vođstva, ali nije imao vojku ljudi iza sebe, ako se ne računa uobičajeni minimum od tri-četiri čoveka. Njega mnogi nisu trpeli, iz njega sujeta nije izbijala onako spontano kao iz Plehanova, on ja sav bio sujeta sama. „Martov mu je pokrovitelj i hoće da ga progura u Teklu. Nikada neće proći. Georgije Valentinovič staviće veto, on ga uopšte ne podnosi. I meni je dojadio svojim mefistofelskim izgledom. Taj izgled prilično kultiviše čoveka, pogotovu ako ga prate parice. Ako ne, istog trenutka obuzima ga melanholija.“

– Završila! – radosno objavi Nadežda Konstantinovna. – Sad ćemo da pijemo čaj!

– Vrlo dobro.

Ona uze čajnik, koji je uvek nosila sa sobom po svim zemljama, baci pogled na muža i na prstima iziđe iz sobe. On nastavi da razmišlja o kongresu. Prava borba trebalo je da se razbukti

<sup>9</sup> Nem.: nepopustljiv, tvrdokoran. – Prim. prev.

tek na kraju, prilikom ocene ustava, kod izbora redakcije i Centralnog komiteta. Znao je da će dotad njegova depresija potpuno nestati. Obično je depresiju smenjivao period neuobičajene, grozničave aktivnosti. Po stoti put izračunavao je odnos glasova. Dobro je znao da su mnogi socijaldemokrati u Rusiji s nezadovoljstvom i podsmehom gledali na ono što su nazivali „emigrantskim sukobom“, „kavgom“, „prepirkom“. Te druge smatrao je već potpunim budalama: oni jednostavno ništa nisu razumeli. Doista je čitav njegov život u emigraciji bio jedan pogrešan „sukob“. Njime su bile ispunjene i mnogobrojne teme njegovih po formi dosadnih radova (nije imao književnoga dara). Ali možda je on, i to samo on, već tada shvatio da je u tom sukobu klica većih istorijskih pojava: postojale su dve partije, a za revoluciju njemu je bila potrebna jedna – razume se, jedino pod njegovim i neograničenim vođstvom: partija okolničara.

– Dozvolili su da prokuvamo vodu i dali nam šoljice – reče Krupska vrativši se s poslužavnikom. – I ovde u Belgiji takođe piju čaj iz šoljica! Njihove čaše pukle bi od vreline. De, da vidimo šta si kupio. Sigurno si mnogo potrošio? I, molim te, ne ljuti se, Volođa, što nisam uspela da šifriram u Ženevi. To je moja greška. Ne ljutiš se?

– Ne ljutim se – razejano odgovori on.

– Pismo je strašno važno! Odlično si im napisao.